De Levende Natuur 80 (11):241-245 (1977)

NOVEMBER 1977 JAARGANG 80, AFL. 11

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSE

Afwijkende nestelgewoonten bij vogels

JAN P. STRIJBOS

In het gedrag van sommige vogels is niet zelden een verandering vast te stellen. Dat betreft dan wijzigingen in het verspreidingsgebied, veranderingen in voedselkeuze of eetgewoonten, in nestelplaatskeuze of nestgelegenheid en in trekgewoonten. E. Heimans wees er reeds op dat in het midden van de tweede helft van de vorige eeuw de Kokmeeuw een stadsvogel begon te worden. Merels, van huis uit bosvogels, gingen zich vestigen in de nabijheid van de menselijke woningen en werden bewoners van parken, plantsoenen en kleine stadstuintjes.

Ik herinner mij nog heel goed hoe verbaasd wij waren toen wij eens, en dat was in het begin van deze eeuw, een nest ontdekten van een Scholekster langs de boorden van het Spaarne. Dat was nog nooit voorgekomen; wij kenden de Scholekster als een vogel van onze duinen en het strand en zagen in hem een kustbewoner. Maar in de loop der jaren ging de Scholekster zich dieper het land in vertonen en werd hij een broedvogel tot in het oosten van het land, die zelfs de grens passeerde en zich aan de andere kant in Duitsland ging vestigen.

De Scholekster, een grondbroeder, bouwde op Texel soms zijn nest op de nok van een schapenboetje. Ik weet niet of dat heel lang geleden ook al het geval was, laten we zeggen in de tijd dat de kunstschilder Pieter van Cuyck in de tweede helft van de 18e eeuw langdurig op Texel vertoefde of toen Jac. P. Thijsse in het begin van de negentiger jaren

De Levende Natuur 80 (11):241-245 (1977)

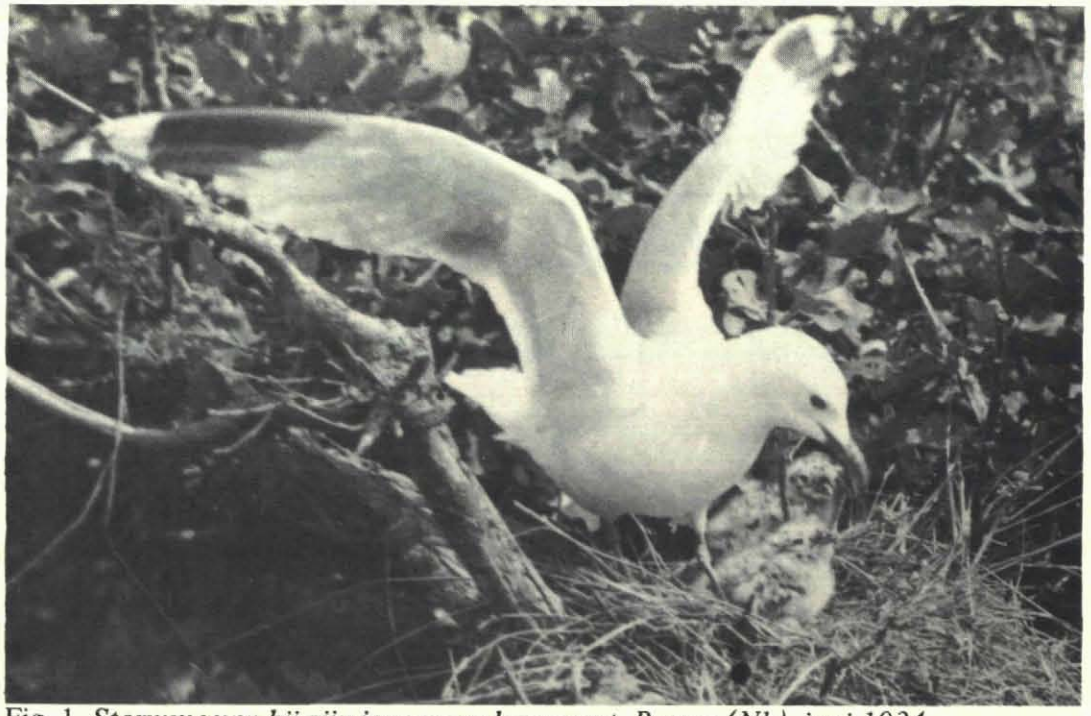

Fig. 1. *Stormmeeuw bij zijn jongen op boomnest. Bergen (Nh), juni 1934.*

van de vorige eeuw bovenmeester was op de Franse School in Den Burg. Ofschoon zij beiden hun ogen goed de kost gaven en aandacht schonken aan de vogelwereld, maken zij er geen melding van. Jan Drijver, geboren Texelaar, wees erop en vertelt dat in zijn jeugd reeds Scholeksters vaak op de nok van een schapenboetje nestelden en dat bepaalde boeten jaar in jaar uit door een paar bezet waren. Ook het broeden op hooiklampen en rietbergen kwam op Texel nogal eens voor. Nu in vele gevallen de zodennokken bij de restauratie van de oude schapenboeten vervangen zijn door pannennokken, is tot broeden op de nok van deze boeten geen gelegenheid meer.

Lang geleden vond ik eens een nest van een Scholekster in de kop van een knotwilg. Dat was langs de IJssel in de buurt van Olst.

In de Sleedoornstraat in Den Haag staat een huis. Een gewoon, normaal huis. Het huis heeft een plat dak en ook dat is normaal en komt meer voor. Maar op dat platte dak huizen nu al voor het vierde jaar een paar Scholeksters en brengen daar jongen voort. En dat is bepaald niet gewoon.

Ze leggen er hun eieren in een kuiltje in het grind en de jongen gaan zodra zij hun vleugels een beetje kunnen gebruiken, in fladdervlucht zeilend naar beneden en bereiken zonder ongelukken de achter de huizen gelegen tuinen. Daar worden zij trouw gevoerd door de oude vogels met dikke regenwormen die ze in de buurt weten te bemachtigen, waarschijnlijk in de plantsoenen en parken in de buurt.

Wilde eenden en Waterhoentjes nestelen nogal eens in bomen en soms vrij hoog boven de grond. De jongen vallen dan,

zodra ze uit het ei zijn gekomen en goed en wel opgedroogd, uit het nest op de grond en kunnen blijkbaar een vrije val van een flinke hoogte goed doorstaan. Hun gewicht is zeer klein en bovendien zijn ze gehuld in een dicht donspakje dat ze beschermt. Maar een jonge Scholekster die het levenslicht zag op een plat dak van een woning aan de Kleverlaan te Haarlem, overleefde de val niet. Het tweede jong kwam goed terecht en werd ondergebracht bij het Vogelrampenfonds te Overveen en toen het zelfstandig geworden was en zelf zijn kostje kon ophalen, bij andere Scholeksters onder Spaarndam vrij gelaten. Ook in de Engelszstraat, daar niet ver vandaan, broedde een scholeksterpaar op een plat dak en met succes, want de jongen kwamen goed terecht en trokken de wijde wereld in. Ook in Amstelveen werd het broeden op een plat dak geconstateerd.

In 1933 ontdekte ik in de Bergerduinen een nest van een Stormmeeuw in een kromgegroeide lage eik (fig. 1). Dat was tegen de regel, want de Stormmeeuw is een vogel die, evenals de Zilvermeeuw en de Kleine mantelmeeuw, zijn nest op de grond bouwt. In de daarop volgende weken vond ik meer nesten van deze meeuwesoort die gebouwd waren in bomen: meidoorn, berk, eik en popel. In de volgende jaren nam het aantal Stormmeeuwen die het hogerop zochten toe en ontdekte ik zelfs een nest in de top van een hoge popel, meer dan 8 meter boven de grond. De jongen van dat nest kwamen goed terecht. Ook in andere duingebieden, zoals in de Bloemendaalse duinen en in de duinen van de Amsterdamse Waterleiding onder Vogelzang en die onder Noordwijkerhout, gingen Stormmeeuwen ertoe over hun nesten in bomen te bouwen.

Het aantal Stormmeeuwen nam in ons land in de achter ons liggende jaren sterk toe, en thans is deze soort in de duinen en op de Waddeneilanden een algemene broedvogel. De eerste broedgevallen dateren uit 1912, toen twee nesten gevonden werden op Rottum. In de daarop volgende jaren werd deze soort als broedvogel steeds talrijker. Thans vinden wij in de Schoorlse duinen een kolonie van plusminus 2000 paren. Deze gaat nog steeds vooruit en is waarschijnlijk wel de

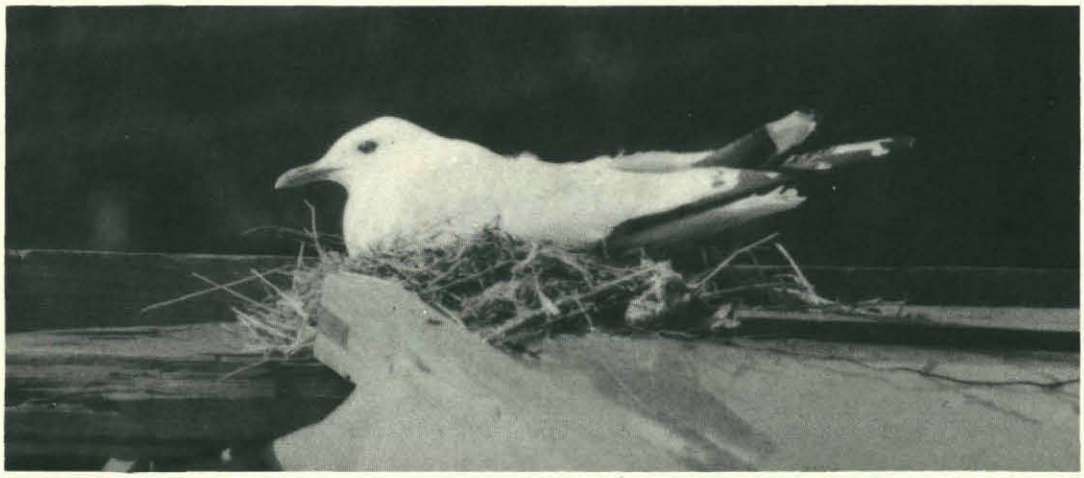

Fig. 2. *Stormmeeuw, nestelend op de nok van een plantenkas. Bergen (Nh), juni 1977.*

Fig. 3. *Brandganzen met jongen, uitgebroed op zodendak van een schuur, Skansen, zomer 1977. Foto Frans Kooymans.*

grootste kolonie van geheel Noordwest-Europa.

In het begin van de dertiger jaren werd het nestelen van de Drieteenmeeuw vastgesteld in de raamkozijnen van pakhuizen aan de haven van Aalesund aan de Noorse kust. In hetzelfde jaar kwamen ook de Drieteenmeeuwen aan de andere zijde van de Noordzee tot deze afwijkende nestelgewoonte (nabij Aberdeen). Dat de Drieteenmeeuwen op raamkozijnen gingen nestelen, lijkt echter niet zo vreemd. Want de kozijnen van de ramen van de zeer hoge pakhuizen zijn min of meer vergelijkbaar met de rotsrichels van de klifkust waarop ze normaal broeden. Van de Zilvermeeuw werden in de laatste jaren telkens broedgevallen bekend van nestelen op platte daken (Den Helder, Amsterdam, Scheveningen). En dat is wel duidelijk afwijkend van het normale gedrag.

Jac. P. Thijsse vertelt in De Levende Natuur, hoe Kapmeeuwen een nest in de bomen gingen bouwen, toen de plas waaraan zij broedden, door de waterleiding werd drooggelegd, zodat Vossen bij de nesten konden komen en eieren en jongen roven. Door het hogerop te zoeken onttrokken zij zich aan de agressie van de Vossen, en hier was dus een aantoonbare beweegreden voor hun gewijzigd gedrag aanwezig.

Evenals de Scholeksters gingen ook de Stormmeeuwen de gewoonte vertonen op platte daken te nestelen, zoals dat in 1977 gebeurde op gebouwen van de Waterleiding in de duinen van Bergen, en waarop Dr. H. C. Jelgersma mij attendeerde. Bovendien ontdekte hij een nest van een Stormmeeuw op de nok van een lage broeikas, die ik op 27 juni kon fotograferen (fig. 2). Het nest bevatte twee eieren, maar slechts één jong trok de wij-

De Levende Natuur 80 (11):241-245 (1977)

de wereld in. Wij konden foto's maken zonder gebruik te maken van een schuilplaats. We zagen toen juist hoe stukken van het uitgekomen ei weggebracht en op enige honderden meters afstand in het weiland gedropt werden. De broeikas stond op het terrein van „De Fransman" in Bergen (Nh).

In Skansen, nabij Stockholm, nestelt al enige jaren een paar verwilderde vrij rondvliegende Brandganzen op het zodendak van een schuur in het Openlucht-Museum, en met succes (fig. 3). Na de broedtijd, in het begin van het najaar, trekken zij weg, om het volgend jaar weer in het Openlucht-Museum terug te keren. Waarheen zij trekken weet niemand. Zij zijn gemerkt en U wordt verzocht naar ze uit te zien.

Het is bekend dat vogels soms heel vreemde nestelplaatsen kunnen uitkiezen. Gekraagde roodstaartjes die een stel jongen groot brachten in de affuit van een kanon dat elke dag enige malen werd afgeschoten. Mezen die in het onderstel van een auto of een vrachtwagen een nest hadden en toch hun jongen wisten groot te brengen, ofschoon deze vaak honderden kilometers per dag aflegden. Witte kwikstaarten die in de zomer van 1976 een nestje hadden gebouwd in de kop van een vlet van een vissersman op Texel die meer dan eens met zijn vaartuig het wad opging, kilometers uit de kust, zodat de kwikstaarten een flink eind moesten vliegen om hun jongen te voeren; tussen de boten wisten zij steeds zonder mankeren het juiste vaartuig te vinden. Dat Koolmezen nestelen in brievenbussen of in een ongebruikte pomp is een vrij algemeen verschijnsel.

Maar al deze gevallen kunnen we niet beschouwen als nieuwe nestelgewoonten. En dat is nu wèl het geval met het broeden van Brandganzen en Scholeksters en Stormmeeuwen en Zilvermeeuwen op platte daken. Wat erachter steekt, dat ze deze gewoonte aannamen, is niet recht duidelijk en blijft voorlopig nog een open vraag.

Levensvormen van klaprozen

H. GRIFFIOEN

Van onze drie Nederlandse klaproossoorten worden in de „Flora van Nederland", 15e druk, 1975, door Heukels-Van Ooststroom, de Ruige klaproos *(Papaver argemone)* en de Gewone klaproos *(P. rhoeas)* als éénjarig en vaak als winterannuel voorkomend vermeld. De derde soort, de Kleine klaproos *(P. dubium)*, is alleen als éénjarig opgenomen. Dit komt ongeveer overeen met de opgaven in „De Flora van Nederland", door H. Heukels, deel II, 1909, die vermeldt dat de Ruige klaproos en de Gewone klaproos één- en tweejarig c.q. winterannuel zijn en de Kleine klaproos éénjarig is. In andere Nederlandse flora's worden deze soorten als regel als éénjarig opgegeven. In „De Flora van Nederland", door C.A.J.A. Oudemans, eerste deel, 2e druk, 1872, wordt op blz. 268 vermeld: „P. rhoeas en P. dubium zijn één- en tweejarig. In het najaar toch vindt men niet zelden wortelrozetten van beide, die den volgenden zomer zullen bloeien; maar dan ziet men ook weder, dat de zaden, uit de vroegst gerijpte vruchten neergevallen, spoedig kiemen, en in de loop van denzelfden zomer